Медея

Переклад Б.Тена

ДІЙОВІ ОСОБИ

НЯНЯ

ВИХОВАТЕЛЬ

МЕДЕЯ — ЯСОНОВА ДРУЖИНА

ХОР КОРІНФСЬКИХ ЖІНОК

КРЕОНТ — ЦАР КОРІНФУ

ЯСОН— ПРОВІДНИК АРГОНАВТІВ

ЕГЕЙ — ЦАР АФІНСЬКИЙ

ВІСНИК

ХЛОПЧИКИ — СИНИ ЯСОНА Й МЕДЕЇ

Дія відбувається в Корінфі, перед домом Медеї.

ПРОЛОГ

НЯНЯ

(виходить з дому Медеї)

Бодай не пропливав би корабель "Арго"
Між темних скель блуденних у колхідський край!
І сосни, в хащах Пеліону зрубані,
Хай весел не давали б тим мужам до рук,
Що здобувать ходили золоте руно
Для Пелія! Тоді ж моя володарка
Медея мурів Йолку не доплинула б,
Ясона покохавши до безпам'яті,
Й, на батьковбивство Пеліад підбуривши,
В Корінфі з мужем не жила б і з дітками.
її, щоправда, дуже полюбили всі
Місцеві люди, що до них втекла відтіль,
І вміла догоджать вона Ясонові,
А це ж найбільше щастя, як одружені
Живуть із чоловіком жінка в злагоді.
Та ось, дружину й діточок покинувши,
Ясон до шлюбу царського ладнається —

Дочку бере Креонта, владаря цих місць.
20] Дарма Медея бідна, поневажена,
Велику клятву й запоруку вірності
Спогадує, безсмертних закликаючи
За свідків бути, як Ясон віддячив їй.
Віддавши мукам тіло, в самоті лежить,
25] Не їсть, не п'є, сльозами обливається,
Дізнавшися, як мужем її скривджено.
Ані обличчя від землі, ні погляду
Не підведе, мов скеля серед хвиль морських,
Глуха до друзів, їх розради щирої.
30] Лиш часом, шию повернувши білую,
За любим щиро заридає батечком,
За рідним краєм, що його покинула
Для мужа, від якого терпить кривду цю.
Гіркими нині навчена нещастями,
35] Як втрачену вітчизну цінувати слід, [65]
На діток і не гляне — їй ненависні
Вони, — коли б чогось не заподіяла.
Тяжка на вдачу, то й не може стерпіти
Зневаги. Це я знаю, і боюсь того,
40] І гострий в серце меч мені ввижається,
Коли до спальні ввійде й, ложе стелючи,
Уб'є свойого мужа і володаря,
І потім лиха ще зазнає гіршого.
Страшна вона, й нелегко б удалось тому,
45] Хто заведеться з нею, подолать її.
Та ось і діти — он ідуть, набігавшись,
Нема про лихо материне й гадки в них,
Малі, звичайно, ще журби не відають.
Входить вихователь з двома хлопчиками Медеї.
ВИХОВАТЕЛЬ
Придбання давнє нашої господарки,
50] Чого стоїш самотньо так? Чи журишся
Недолею своєю? Чи Медеїне

Бажання то — на самоті лишитися?
НЯНЯ
Старий дітей Ясонових доглядачу!
Господарів турбота, як своя, болить
55] Рабові вірному й душі торкається.
Отож, чи віриш, я така зажурена,
Що вийти захотілось — про Медеїну
Біду землі і небу розповісти все.
ВИХОВАТЕЛЬ
Невже вона, нещасна, й досі плаче так?
НЯНЯ
60] Чудний ти! Лихо ж тільки починається.
ВИХОВАТЕЛЬ
Дурна вона, не про владик будь сказано, —
Тож про нову біду вона й не знає ще.
НЯНЯ
Яку, дідуню? Говори, не муч мене.
ВИХОВАТЕЛЬ
Ніяку. Так, із язика зірвалося.
НЯНЯ
65] В честь бороди твоєї, — від товаришки
Не крийся. А як треба, я мовчатиму.
ВИХОВАТЕЛЬ
Проходячи близь джерела Пейренського, [66]
Де, в кості граючи, старі сидять,
Я чув (хоч удавав, не чую нібито),
70] Як говорив хтось, що дітей цих з матір'ю
Задумав вигнать із землі Корінфської
Креонт, володар краю. Чи це справді так —
Не знаю, — коли б ні, то був би радий я.
НЯНЯ
І що ж, Ясон дітей допустить кривдити
75] Лише тому, що посварився з матір'ю?
ВИХОВАТЕЛЬ
Нова сім'я миліша від колишньої —

Ясон до цього дому неласкавий став.
НЯНЯ
Пропали ми! Старої ще не випили
Біди, як і новітня насувається.
ВИХОВАТЕЛЬ
80] Не час ще господині нашій знать про це.
Отож помовч, не говори нічого їй.
НЯНЯ
Ви чули, дітки, що вам зичить батько ваш?
Щоб він пропав, та ні-бо, це ж господар мій.
Але для рідних виявивсь він ворогом.
ВИХОВАТЕЛЬ
85] Чи він не з смертних? Аж тепер ти впевнилась,
Що кожен любить більш себе, ніж іншого!
Невже утіх кохання він одмовиться,
Щоб батьківській любові перевагу дать!
НЯНЯ
Ідіть додому, дітки, буде все гаразд.
90] А ти пильнуй їх якнайкраще й осторонь
Тримай від роздратованої матері.
Я ж бачила, як люто на дітей вона
Дивилась, мовби щось лихе намислила.
Цей гнів без жартів, знаю, не вгамується.
95] Та хай поб'є він не своїх, а ворога.
МЕДЕЯ
(зсередини дому)
Ой, ой!
Мій талане гіркий! Лиха доля моя!
Леле, леле, та де ж ти, загибель моя! [67]
НЯНЯ
Отаке, мої дітоньки! Матінка ваша
Своє серце ятрить і розпалює гнів.
100] Тож додому тікайте мерщій та глядіть,
Не підходьте до неньки й з очей її геть
Позникайте! Затятої вдачі її

І душі, що розпалена гнівом страшним,
Стережіться!
То ідіть же додому, тікайте мерщій!
От-от здійметься хмарою буря грізна
Її горя й страждань, що шалено ростуть
В її серці. Ой що ж то накоїть оця
Повна люті душа невгамовна,
Вся розпалена болем невпинним?
МЕДЕЯ
(як і раніше)
Ой, ой!
Мене горе гнітить, нещасливу, таке,
Що я сліз не спиню. Будьте прокляті ви,
Безпорадної матері діти немилі,
Разом з батьком, хай з вами й весь дім пропаде!
НЯНЯ
Леле, леле, сердешна моя!
Нащо ж діток за батьків злочин карать
Безневинних? Що маєш до них? Як журюсь
Вами, дітоньки, я, щоб не сталось чого…
О, нестерпні звичаї царів. Не зважать
Ні на кого, тримать в своїй владі усе
Вони звикли, і важко їм вдачу змінить.
Але все ж таки нарівні жить з усіма
Чи не краще? Для мене тут мало добра,
Та спокійно хотіла б я віку дожить.
Слово "міра" найкраще у мові людській,
Знати міру в житті — то найбільше добро.
А що міру над край переступить свою,
Те ніколи людині не йде на користь —
Воно лихом ще гіршим впаде на весь рід,
Що під божим опиниться гнівом.

ПАРОД

П'ятнадцять корінфських жінок виходить через правий парод на

орхестру.
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Ой учула я голос, учула я зойк
Тої колхідки [68]
Нещасливої, й досі не вщух він… Бабуню,
135] Ти скажи… Через двері я вчула ридання
І не можу, голубонько, не співчувати
Милій родині у горі тяжкому.
НЯНЯ
В нас немає родини! Розпалася геть!
Он одруженням царським захоплений муж,
140] А в покоях з жалю умліває жона,
І ні подруги в неї нема, щоб те горе
Хочби словом розважила щирим.
МЕДЕЯ
(як і раніше)
Ой, ой!
Хай на мене із неба ясного вогонь
145] Упаде! Бо навіщо мені те життя?
Лихо, лишенько! Хай мене смерть забере
І з життям ненависним розлучить!
ХОР
Строфа
Зевсе, й сонце, і земле свята!
Чи ви чуєте, як ця нещасна
150] Молодиця голосить?
Чи холодного вічного ложа
Забаглося тобі, божевільна?
Чи барилася смерть коли-небудь?
Та її ж не вблагати.
155] А якщо чоловік твій
Прагне ложа нового,
То на це ти не гнівайся марно, —
Твій заступник — сам Зевс. Не сумуй же
Й не вмивайся слізьми за невірним.

МЕДЕЯ
(як раніше)
160] О великий наш Зевсе й владарко Фемідо!
Будьте свідками мук, що безвинно терплю
Я, великою скута присягою з клятим
Чоловіком! Бодай би побачить його
Під уламками дому з коханкою разом, —
165] Через них-бо я сорому стільки зазнала!
О мій батьку, мій краю, що вас так ганебно
Я покинула, рідного брата убивши! [69]
НЯНЯ
Чи ви чули цей лемент і зойк до Феміди,
Благодійниці, й Зевса, що клятв охоронцем
170] Так пильнує дотримання їх у людей?
Не такою-бо люттю горить господиня,
Щоб на чомусь дрібному воно окошилось.
ХОР
Антистрофа
Чом вона не виходить до нас,
Слів розради і голосу втіхи
175] Чом не хоче послухать?
Може, тугу і біль її серця
Заспокоїла б тихим я словом?
Якщо друзі в біді — я готова
На пораду їм стати.
(До няні).
180] Йди, гукни сердешну,
Хай-но вийде з покоїв.
Скажеш — дружня то буде розмова.
Й не барись, щоб не сталось там лиха,
Надто-бо горе у неї велике.
НЯНЯ
Я готова піти, та боюсь, чи мене
185] Господиня послухає…
А труда і старання не шкода мені,

Хоч вона, мов левиця, що родить діток,
На служниць поглядає так люто, як хто
З них підійде чи слово до неї промовить.
(До себе, йдучи).
190] Ні, не помилка то — нерозумними звати
Тих, що гімнів мелодії ще з давнини
І веселих для учти складали пісень,
Для святкових гостин і врочистих вечер,
Щоб щасливим життям звеселяти безжурне.
195] А ніхто ж не придумав ні співів дзвінких,
Ані музики лір многострунних, щоб цим
Зупиняти скорботи людські, що ведуть
За собою нещастя, руїну і смерть!
От би людям користь, якби можна було
200] Лікувати піснями! А нащо дарма
Задля ситих ще я гомін на учтах здіймати?
Тож наїдку всілякого повні столи
І буз музики людям серця звеселяють.
(Вертається в дім).
ХОР [70]

ЕПОД

Знову чути зойки тужних голосінь, —
205] То кляне вона в гірких риданнях мужа,
Що зневажив шлюб і зрадив її ложе,
І помститися за кривду закликає
Свідка клятв — Феміду, Зевсову дружину,
2іо Що вела її до берегів Еллади
По бурхливій хвилі водної пучини
Крізь браму безкрайого моря.

ЕПІСОДІЙ ПЕРШИЙ

Ізсередини дверей виходить Медея.
До вас, жінки корінфські, вийшла я, щоб ви
215] Мені не докоряли. Часто в нас того,

Хто дома самотує чи подався десь,
Вважають гордим. Як не любиш галасу,
Знеславлять за байдужість чи розбещеність.
Але в очах не вся ще правда — судимо
Ми ззовні, в глибину не заглядаючи,
Ненавидим, хоч кривди й не зазнали ми.
З громадою чужинцям треба лагодить, —
Нікому-бо не буде до вподоби той,
Хто лиш зарозумілість виявлятиме.
Мені ж, дружині, лихо несподіване
Всю душу крає. Тож навік пропала я
Й, позбувшись радощів життя, лиш смерті жду.
Тож чоловік мій, що усім для мене був,
Найпослідущим виявивсь мерзотником!
З усіх істот, хто розум має й дихає,
Лиш ми, жінки, на світі найнещасніші!
По-перше, мужа ми собі купуємо
За добрі гроші, і до зла ще гірше зло —
Над тілом власним маємо господаря.
Найголовніше ж, чи лихий, не знаємо,
Чи добрий. А тоді вже — чи розлуку взять,
Чи так втекти — все сором неабиякий.
В нові ж закони увійшовши й звичаї,
Одно лиш ворожити нам доводиться, —
Як краще догодити чоловікові.
Коли поталанить нам і покірно він
В ярмі своєму ходить, то щасливими
Вважають нас. А ні — то краще вмерти вже.
Тож муж, якому дома вже немиле все,
На стороні десь серцем утішається,
До приятеля вдавшись чи товариша, [71]
А ти на одного все — хоч-не-хоч — дивись.
В заміжжі, кажуть, живемо безпечно ми,
А чоловік за списа мусить братися.
Яка брехня! З щитом радніше тричі я

У бій пішла б, ніж раз родить однісінький.
Не лиш про себе — я про всіх жінок кажу.
І місто рідне в вас, й оселя батьківська,
І щирі друзі, й радість, і порада є.
255] А я сама, без роду; з чужини сюди
Узята мужем і жорстоко скривджена.
Ні матері, ні брата, ні рідні нема —
В біді поради дати й захистить мене.
У вас я тільки одного проситиму:
260] Як доберу достойного я способу
За кривду відомстити чоловікові,
Та й тестю, і дочці його — розлучниці,
То ви мовчіть. Бо жінка, хоч несмілива
Й мечів залізних та боїв жахається,
А як подружнє ложе їй зневажено —
Жорстокішого серця ви не знайдете.
ПРОВІДНИЙ ХОР
Гаразд, Медеє! Справедливо мстишся ти
На мужі, — не дивуюсь я журі твоїй.
Та ось Креонт, владар землі цієї, йде —
270] Чи не новий нам вирок оголосить він?
Входить К р є о н т із своїм почтом.
КРЕОНТ
Ти все, хмурна Медеє, гнівом дихаєш
На мужа. Ось я що тобі наказую:
Цей край із дітьми обома покинути
Негайно. Виконання сам простежу я
275] Й додому не вернусь, поки не вижену
Тебе я геть за межі краю нашого!
МЕДЕЯ
Ой лишенько! Цілком уже пропала я!
Ось плине ворог з повними вітрилами,
І порятунку від біди нема мені.
280] Але й прибита горем, запитаю все ж:
За віщо ти мене, Креонте, гониш так?

КРЕОНТ
Не криюсь я: боюся, щоб дочці моїй
Не завдала ти лиха непоправного.
Причин є досить, щоб тебе боятися,
285] Ти ж хитра дуже і метка до підступів,
Лиха, що ложа позбулась подружнього.
І чув я ще — ти навіть чимсь погрожуєш [72]
Мені самому, і дочці, і зятеві.
Щоб завчасу від цього забезпечитись,
290] На себе краще, жінко, гнів накличу твій,
Ніж потім через м'якосердя каятись.
МЕДЕЯ
О горе, горе!
Мені, Креонте, превелика слава ця
Не вперше заважає й завдає біди.
Того розумним не назву я батечка,
295] Що діток надто мудрими виховує.
Взиватимуть їх земляки із заздрощів
Неробами й всю злість на них зганятимуть.
Новітню мудрість провістивши неукам,
Не мудрим — трутнем серед них уславишся.
300] А стань на п'ять над тими, що розумними
Вважались досі, то й тебе зненавидять.
Прийшлось такої ж долі і мені зазнать.
Одним завидно, що я мудра, іншому —
Що я спокійна, а тому — що надто я
305] Сувора, хоч я й не така розумна вже!
А ти боїшся, щоб не учинила щось.
Не бійсь, Креонте, не така могутня я,
Щоб сміла й на державних владців важити.
Та й за що? Що за того видав доньку ти,
310] Кого вподобав? Мужа я ненавиджу,
А ти, здається, учинив розсудливо.
Та я не заздрю, що тобі щастить отак.
Одружуйтесь з ким хочете. Мені ж у цім

Краю дозвольте жити. Хоч і скривджена,
315] Мовчатиму я, корячись сильнішому.
КРЕОНТ
Ти солодко співаєш, та боюсь, проте,
Щоб серцем на лихеє ти не зважилась.
Ще менш тобі, ніж досі, зараз вірю я.
Палкої легше встерегтись людини нам,
320] Аніж лукавої та обережної.
Іди ж бо швидше і облиш розмови ці.
Мій рішенець — незмінний, залишатися
Тобі не вільно з нами, ти-бо ворог мій.
МЕДЕЯ
(обнімаючи коліна Креонтові)
Клонюсь до ніг — в ім'я дочки-відданиці!
КРЕОНТ
325] Мене ти не вговориш, марно й слів не трать.
МЕДЕЯ
Чи ж виженеш і на мольби не зглянешся? [73]
КРЕОНТ
Атож, бо більш за тебе свій я рід люблю.
МЕДЕЯ
Мій краю рідний, як тебе я згадую!
КРЕОНТ
Й мені, після родини, найлюбіший він.
МЕДЕЯ
330] Ой горе, горе для людей любов ота!
КРЕОНТ
А це, здається, як кому вже випаде.
МЕДЕЯ
(з розпачем підносячи руки)
Не милуй, Зевсе, в цих нещастях винного!
КРЕОНТ
Йди геть, шалена, й від журби звільни мене.
МЕДЕЯ
Моя журба — що й не знайти вже більшої.

КРЕОНТ

335] Діждешся ти, що слуги випхнуть силою.

МЕДЕЯ

Та ні, Креонте, я тебе проситиму…

КРЕОНТ

О, як мені ти, жінко, та й набридла вже!

МЕДЕЯ

Я йти готова. Не про те благаю я.

КРЕОНТ

Чого ж ти хочеш? Чом не відстаєш ніяк?

МЕДЕЯ

340] Дозволь мені лиш днину тут зостатися, —
Ще не збагну я, де ж мені подітися
Й притулок дітям де знайти, бо батько вже
За них не потурбується. То згляньсяж бо
На бідолашних. Тож і в тебе діти є,
345] Невже ж ти й до сиріток не зласкавишся?
Вигнання не страшить мене, — як плачу я,
То тільки над гіркими їх нещастями. [74]

КРЕОНТ

Я не родився тираном, але жалістю
Не раз собі самому вже пошкодив я.
350] Отак і зараз — знаю, що не те роблю,
Та будь по-твоєму. Запам'ятай лише:
Як світич божий, завтра в небі сходячи,
Тебе застане з дітьми ще у межах цих, —
То смерть тобі. Моє несхибне слово це,
355] А нині — можеш днину ще зостатися,
Боюсь лише, щоб лиха не накоїла.

(Віддаляється з почтом до міста).

ХОР

Леле-леле, нещасна жона!
Як же тяжко страждати тобі довелося!
І куди тобі йти? Де гостинна земля,
360] Де той дім, що прийняв би тебе у біді

Й дав би захист тобі й порятунок?
До якої ж безодні нещасть, о Медеє,
Спрямував тебе бог неприхильний!
МЕДЕЯ
Все скрізь погано йдеться, що й казати вже!
Але на цьому не кінець. Не думайте,
Й подружжю молодому тяжко прийдеться,
Черпнути горя доведеться й тестеві.
Невже б до нього дурно так я лащилась,
Якби не для користі, не для хитрощів?
Мовчала б тільки і не ворухнулась би.
А він, замість мене прогнати й задуми
Ці притлумити, із дурного розуму
Ще день дозволив тут мені лишатися
На те, щоб трьох я встигла ворогів своїх
Життя позбавить — мужа й батька з донею!
На те багато, подруги, є способів,
Але який обрати з них, — не знаю я:
Чи підпалить весільний дім, чи, потайки
Прокравшися до їх постелі шлюбної,
у печінки їм гострий увігнати меч?
Але одно бентежить: як на замірі
Мене захоплять, щойно на поріг ступлю,
То й пропаду на глум я ворогам своїм.
Та краще йти вже шляхом утореваним —
Із світу їх отрутою спровадити.
Гаразд!
От їх убито. А мені ж де дітися?
Де край той і оселя, що дали б мені
Свою гостинність і безпечний захисток?
Нема їх. Краще трохи більше вижду я [75]
Й, якщо оплот надійний десь знайду собі,
Підступне вбивство потай готуватиму.
А як нічого, крім нещасть, не виграю,
Візьмусь за меч, і хоч сама загину я,

А їх уб'ю, відваги й сили сповнена.
Клянуся помічницею й владаркою,
Яку шаную більш за всіх, Гекатою,
Що вірно стереже мойого вогнища, —
Із болю мого серця не радіти їм!
Гірким зроблю весілля і безрадісним,
Гірким свояцтво і моє вигнання це.
До діла ж! Не щади своєї вмілості,
Медеє! Все обдумай, обміркуй усе!
На чин жахливий зважся! Більше мужності!
Поглянь на муки власні! Внуко Гелія
Ясного, ти дозволиш взять на сміх тебе
Сізіфа кодлу, жінці тій Ясоновій!
На цьому-то ти знаєшся! Як всі жінки,
У добрім ділі завжди безпорадні ми,
А на лихе — нема митця мудрішого.

СТАСИМ ПЕРШИЙ

ХОР

Строфа 1

Назад, до джерел уже хвилі священні плинуть,
Правда і все в житті — навпаки обернулось,
Зрадою дишуть мужі, не зв'язують їх
Клятви присяг божественних.
Може, стане доброю славою й нам
Давня огуда,
Шану й честь собі жіноцтво верне знов,
Слави лихої тягар спаде з жінок сердешних.

Антистрофа 1

Забудуть нарешті за звичаєм давнім музи
Про зрадливу вдачу жіночу співати.
Не наділив же натхненним даром мене,
Віщої ліри, одмовив
Світлий Феб, співців провідник, а співать
Хтіла б я пісню

В відповідь мужам, — за наш-бо довгий вік
430] Є що про їхню й про нашу долю їм казати.
Строфа 2
Подвійних скель браму пропливши в морі, [76]
З отчого краю сюди прибула ти з шаленим серцем,
І от в чужині живеш
435] Без мужа тепер, нещасна,
І, втративши ложе шлюбне,
Ще й вигнана геть, з ганьбою
Ідеш на заслання.
Антистрофа 2
Пропала клятв шана, і вже не знати
440] Сорому в нашій Елладі великій — зник у повітрі.
Й тебе вже нема кому
В біді захистить, бездольну, —
Загарбала в тебе ложе
Владарка сильніша й в домі
445] Твоїм порядкує.

ЕПІСОДІЙ ДРУГИЙ

Входить Я с о н.

ЯСОН

Уже не вперше бачу я, яке страшне
Це лихо людям — лютість неприборкана.
Жила б ти у своїй оселі в краї цім,
Якби владущим вміла підкорятися,
450] А нині — за зухвалу мову вигнана.
Мене це не обходить — хоч усім плещи,
Що чоловік з Ясона найнегідніший,
А що сім'ю державців ти зневажила,
За щастя май, що лиш вигнанням скарана.
455] Тож царський гнів, як тільки міг, я стримував,
Все намагався, щоб тебе лишили тут:
Ти ж не гамуєш дурості — клянеш усе
Державців, тим-то із країни й вигнана.

Але своїх я близьких не зрікаюся.
460] Піклуючись про тебе, я прийшов сюди,
Щоб ти, найпотрібнішого позбавлена,
Не йшла в вигнання з дітьми, бо ж багато лих
Веде воно з собою. Хоч ненавидиш
Мене, тобі не можу лиха зичити.
МЕДЕЯ
465] Негіднику ти найгидкіший! Слів нема,
Щоб всю твою мерзенність підлу висловить!
Прийшов до нас, поганцю, ти прийшов до нас,
Богам огидний і людському родові!
Потрібна не відвага тут, не сміливість,
470] А безсоромність, гірша із хвороб людських, [77]
Щоб, стільки лиха близьким заподіявши,
У вічі їм дивитись! Та гаразд, проте,
Що ти прийшов. Хоч тим полегшу серце я,
Що на твою досаду все я вискажу.
475] От з перших перше, з чого слід почати нам.
Тебе я врятувала, — це всі елліни,
Що їхали з тобою кораблем "Арго",
Посвідчать, — вогнедишних уярмить биків
Тебе послали й смертний лан засіяти.
480] Дракона я убила невсипущого,
Що тілом крив плазучим золоте руно,
Й тобі рятунку світло повернула я.
Сама ж, свій дім і батечка покинувши,
З тобою подалася у Пелійський Йолк,
485] Чуттями, а не розумом керована,
Затим, щоб так жахливо вбити Пелія
Дітей руками, ти ж не знав страху цього.
За все це, найгидкіший з-між усіх людей,
Мене ти зрадив і нову дружину взяв,
490] Дітей вже мавши. Хай би ти бездітний був,
То ще й простимо, що жадав ти іншої...
А де ж присяги вірність? Чи гадаєш ти,

Що перестали світом керувать боги
Й права новітні для людей встановлено,
Коли порушив клятву так ганебно ти?
О горе цій правиці, що не раз її
Ти пестив, і колінам, що горнувсь до них,
Поганцю! О, як гірко я обманута!
Та хай вже так! Як з другом говоритиму
І хоч не жду від тебе вже я доброго,
Спитаю, щоб ще більше підлість виявить:
Куди іти я маю? Чи до батька в дім?
То я ж для тебе й батьківщину зрадила!
До бідних дочок Пелія? Вітатимуть
Вони як слід ту, що убила батька їм.
Авжеж-таки: я навіть в домі рідному
Посіяла ненависть. З ким би злагоди
Дотримать — ворогую завдяки тобі.
Отак мене ти учинив щасливою
Серед жінок Еллади. В мене вірний муж
Навдивовижу, — ох, і безталанна ж я!
Із діточками з краю цього вигнана,
Одним одна без друзів я лишилася!
Тож слава новоженцю, що й дітей послав
Старцями із своєю рятівницею.
О Зевсе, ти ж прикмети людям певні дав,
Од фальшу одрізняти щире золото,
Чому ж на тілі у падлюк не випалив
Яких ознак, щоб легше впізнавати їх? [78]
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Який страшний, невтольний вибухає гнів,
Коли вже рідні ворогують з рідними!
ЯСОН
Потрібен, видно, немалий тут слова дар,
Щоб, наче обережний корабля стерник,
Вітрила опустивши, утекти від хвиль
Твоєї, жінко, злої язикатості.

Свої заслуги надто вже цінуєш ти, —
З усіх богів і смертних в тому плаванні
Рятунок лиш Кіпріда подала мені.
На розум бистра, ти не хочеш визнати,
Що то ж Ерот відточеними стрілами
Тебе підбив урятувать з біди мене.
Та зайва річ докладно розбирати це,
Бо, як-не-як, мені в пригоді стала ти.
Та доведу я, що за порятунок мій
Одержала ти більше, ніж сама дала.
По-перше, ти в Елладі, а не в варварських
Краях живеш, користуєшся захистом
Законів, а не силі підкоряєшся.
Що ти й розумна, знають те всі елліни, —
Ти добру славу маєш. А лишалась би
Край світу, то про тебе й не згадав ніхто б.
Не хтів би я ні золота у схованці,
Ні краще, аніж сам Орфей, пісень співать,
Якби я зоставався в невідомості.
Але про себе я згадав тому лише,
Що почала сама ти сперечання ці.
А що кориш ти шлюбом з владарівною,
Скажу, по-перше, учинив розумно я
Й розсудливо, до того ж на користь тобі
І дітям нашим.
(Медея ледве стримує своє обурення).
Та спокійно вислухай.
Коли прийшов із Йолка я в країну цю,
Усі нещастя за собою тягнучи,
Чи міг би я, вигнанець, ждати кращого,
Ніж взяти шлюб з дочкою владаревою?
Ні, не тому, чим колеш так, що ложа я
Твого відкинувсь для нової пристрасті,
Не для змагання в кількості дітей моїх, —
І цих для мене досить, не жаліюсь я, —

А головне, щоб краще обладнатися
Й не бідувати, — знаю-бо, що вбогого
Всі, навіть друзі, обминають здалеку;
Дітей зростити, як моєму родові[79]
Те личить, і, сплодивши їм нових братів,
Зрівняти з ними й, сполучивши рід увесь,
у щасті жить. Навіщо більш дітей тобі?
Мені ж потрібно тими, що народяться,
Тим помогти, що є вже. Чи погано це?
Й сама б ти згодна, не оті б лиш ревнощі.
В жінок це завжди; тільки б ложа шлюбного
Уберегти — й нічого більш не треба вам.
А як лише з постелею щось трапилось,
То ворогом вважаєте й найкращого
Ви друга. От коли б дітей інакше нам
Народжувать, щоб без жінок обходитись, —
Тоді не знали б люди багатьох нещасть.
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Все розповів, Ясоне, красномовно ти;
Але сказати прямо це доводиться —
Нечесно учинив ти, жінку зрадивши.
МЕДЕЯ
Багато в чому від людей відмінна я.
Хто мовить гарно, але діє кривдою,
Той в мене кари годен якнайбільшої.
Зло прикрашати язиком уміючи,
На все він здатний. Та не дуже мудрий він.
Отож-бо не лякай нас красномовністю
Своєю, — словом лиш одним я вб'ю тебе.
Коли б не був ти підлий, то довірився б
Мені з тим шлюбом, а не крився б мовчки з ним.
ЯСОН
О, гарно з шлюбом ти мене підтримала б,
Якби розкрив я замір свій. Ще й досі ти
Злоби у серці не здолаєш стримати.

МЕДЕЯ
Не те тебе спиняло: жить з чужинкою
На старості було б тобі неславою.
ЯСОН
Будь певна, не для ложа я жіночого
Оце побрався шлюбом з владарівною,
595] А, як казав я, щоб допомогти тобі,
Твоїх дітей зрівнявши з можновладними
Братами їх, опору дати домові.
МЕДЕЯ
Ні, не потрібне щастя із гіркотою
Ані достатки, що терзають серце нам. [80]
ЯСОН
600] Що ж, відверни їх, будь такою мудрою,
Так, щоб гірким солодке не здавалося,
І в щасті не вважай себе нещасною.
МЕДЕЯ
Глузуй собі! Адже ти маєш захисток,
А я ж куди подінуся, вигнанниця?
ЯСОН
605] Сама ти винна — не складай на іншого.
МЕДЕЯ
Що ж я вчинила? Може, шлюб зламала я?
ЯСОН
Володарів зухвало проклинала ти.
МЕДЕЯ
Прокляттям буду і твоєму домові.
ЯСОН
Та годі вже з тобою сперечатися.
610] Як хочеш на дорогу із майна мого
Ти допомоги чи собі, чи діточкам,
Скажи — рукою щедрою вділю її
Й пошлю ознаки друзям — допоможуть вам.
(Медея робить жест заперечення).
А ти даремно, жінко, відмовляєшся.

615] Покинь гнівитись, буде корисніш тобі.
МЕДЕЯ
І послуги від друзів тих не хочу я,
Ані дарів од тебе, — на користь не йде
Безчесною рукою подароване.
ЯСОН
Отож богів я закликаю свідками,
620] Що я й тобі, і дітям помагати рад,
А ти незадоволена і друзями
Гордуєш вперто, — що ж, тобі самій це гірш.
(Прямує до виходу).
МЕДЕЯ
(вслід йому)
Біжи мерщій! За молодою жінкою
Вже, мабуть, скучив, бо ж давно із дому ти.
625] Справляй весілля! Дасть бог, так одружишся,
Що сам одруження те проклинатимеш. [81]

СТАСИМ ДРУГИЙ

ХОР
Строфа 1
Еротові стріли рясні
Ні доброї слави, ні щастя
Ще не приносили людям, —
630] Тиха ж ходою Кіпріда
Нам із усіх безсмертних богинь найлюбіша.
Хай же з лука, владарко, твого золотого
Стріли, напоєні ядом бажань,
В мене не влучать ніколи.
Антистрофа 1
635] Найкращий дарунок богів —
Хай скромність мене схоронить,
Щоб не вчувати серцем
Покликів владних Кіпріди
З бурями звад ненатлих і любощів хтивих,

640] І з нестримним ложа чужого бажанням, —
Краще хай мирна подружня любов
Жінки права захищає.
Строфа 2
Краю ти мій, доме батьків!
Тільки б не знати ніколи
645] Безпросвітної долі мені —
В чужині і в злиднях,
Сльози ллючи, не блукати!
Хай би смерть мене, смерть подолала,
Замість такого діждати дня!
650] Тяжчої муки немає,
Як втратить вітчизну свою.
Антистрофа 2
Бачила я все це сама —
Не від людей я дізналась.
655] Ні родини у тебе нема,
Ані друга — горе
Й тугу страшну розділити.
Хай, добра не зазнавши, загине
Кожен, хто зрадить друзів честь,
660] В серце закравшись лукаво, —
Він другом не стане мені. [82]

ЕПІСОДІЙ ТРЕТІЙ

Егей з почтом увіходить на сцену правобіч.
Усі в подорожніх одягах.

ЕГЕЙ

О, радуйся, Медеє! Бо над цей привіт
Немає в друзів привітання кращого.

МЕДЕЯ

665] Вітання й сину Пандіона мудрого,
Егею! Відкіля прибув ти в край оцей?

ЕГЕЙ

Іду з віщальні Феба стародавньої.

МЕДЕЯ

Для чого ж ти відвідав віщий пуп землі?

ЕГЕЙ

Хотів би рід свій дітьми я продовжити.

МЕДЕЯ

670] Боги мої! То й досі ще бездітний ти?

ЕГЕЙ

Хтось із богів лишає нас бездітними.

МЕДЕЯ

Жонатий ти, чи все без ложа шлюбного?

ЕГЕЙ

Ні, шлюбного ярма я не позбавлений.

МЕДЕЯ

Що ж віщий Феб про діток провістив тобі?

ЕГЕЙ

675] Слова, що людський розсуд не збагне ніяк.

МЕДЕЯ

Чо можу й я почути те провіщення?

ЕГЕЙ

Авжеж, бо тут тонкого треба розуму.

МЕДЕЯ

Що ж мовив він? Скажи, як вільно знати це.

ЕГЕЙ

Щоб я кінців у міха не розв'язував… [83]

МЕДЕЯ

680] Аж поки щось ти зробиш чи зайдеш кудись?

ЕГЕЙ

…Аж поки прийду до оселі отчої.

МЕДЕЯ

Ну, а до цього краю ти чого заплив?

ЕГЕЙ

Пітфей живе тут, вождь землі Тройзенської.

МЕД ЕЯ

Мабуть, чи не Пелопа то побожний син.

ЕГЕЙ

685] Йому з тим віщуванням хочу звіритись.
МЕДЕЯ
Він мудрий муж і в ділі цім досвідчений.
ЕГЕЙ
Й мені він наймиліший із соратників.
МЕДЕЯ
Нехай в твоїх бажаннях пощастить тобі.
ЕГЕЙ
А ти ж чого заплакана й змарніла так?
МЕДЕЯ
690] Мій муж, Егею, гірший від усіх людей.
ЕГЕЙ
Що мовиш ти? То розкажи ж біду свою.
МЕДЕЯ
Мене він скривдив тяжко, а безвинна ж я.
ЕГЕЙ
Та що ж бо учинив він? Розкажи ясніш.
МЕДЕЯ
Взяв іншу він над домом господинею.
ЕГЕЙ
695] І зважився на таке ганебне діло він?
МЕДЕЯ
Так, з любої-бо стала я зневажена. [84]
ЕГЕЙ
Він іншу любить чи тебе відкинув?
МЕДЕЯ
Так, видно, закохавсь, що навіть шлюб зламав.
ЕГЕЙ
Якщо такий він підлий, то ганьба йому!
МЕДЕЯ
700] З володарем він хоче поріднитися.
ЕГЕЙ
Та хто ж йому дозволить? Договорюй же!
МЕДЕЯ
Креонт, країни володар корінфської.

ЕГЕЙ

Не диво, жінко, що така зажурена.

МЕДЕЯ

Пропала я! Ще й гонять відціля мене.

ЕГЕЙ

705] Хто гонить? Відкіля оте нещастя знов?

МЕДЕЯ

Креонт вигонить із землі Корінфської.

ЕГЕЙ

Й Ясон з цим згоден? Хто ж би похвалив його!

МЕДЕЯ

Неначе й ні, на ділі ж не противиться.

(Схиляється перед Егеєм, обнімає йому коліна і торкається його бороди).

Тебе я заклинаю підборіддям цим,

710] Навколішках благаю в тебе захисту —

О згляньсь, згляньсь на мою недолю ти,

Не дай мені, вигнанниці, загинути,

В свій край, до свого вогнища прийми мене!

За те діток жаданих хай пошлють тобі

715] Безсмертні, й вік свій проживеш щасливо щасливо ти.

Не знаєш сам, який в мені ти скарб знайшов:

Твою бездітність вилікую, так вчиню,

Щоб мав дітей ти, знаю цьому ліки я.

ЕГЕЙ

Готовий, жінко, я допомогти тобі

720] Насамперед заради небожителів [85]

І для дітей, по-друге, що віщуєш ти,

А їх придбати прагну цілим серцем я.

Так-от що: з усією я гостинністю

Прийму тебе, як в наш ти край дістанешся,

725] Але тебе я хочу попередити:

З собою відціля я не візьму тебе,

А як сама до дому прийдеш нашого,

Безпечна будь — нікому вас не видам я.

Але ж із цього краю ти сама підеш,

730] Бо й у чужих не хочу бути винним я.
МЕДЕЯ
Гаразд. Якби ще й запоруку дав мені,
То цим мене ти зовсім заспокоїв би.
ЕГЕЙ
То ти не віриш? Ти ще невдоволена?
МЕДЕЯ
Тобі я вірю. Та родина Пелія
735] Й Креонт — мої це вороги. Ти ж, клятвою
Себе зв'язавши, скривдить не даси мене.
Словами ж лиш, без клятви обіцяючи,
їм можеш другом стати і вимоги їх
Задовольнити згодом. Квола жінка я.
740] у них же й право, й сила дому владного.
ЕГЕЙ
Обачності багато виявляєш ти,
Й коли так волиш — я не заперечую.
Адже й для мене краще, коли матиму
Я й ворогам твоїм на що послатися,
745] Й для тебе теж. То ким же із богів клястись?
МЕДЕЯ
Землі клянися лоном, світлим Гелієм,
Отцем мойого батька, сонмом всіх богів.
ЕГЕЙ
А що ж робить чи не робить чого — скажи.
МЕДЕЯ
Клянись, що з свого краю сам не виженеш.
750] А хтів би хтось із ворогів зайнять мене,
Поки живий, ти волею не видаси.
ЕГЕЙ
Землі клянуся лоном, світлом Гелія,
Всіма богами — здатен все я виконать. [86]
МЕДЕЯ
Гаразд. А якщо клятви не дотримаєш?
ЕГЕЙ

755] Що всім безбожним, те й мені хай станеться.
МЕДЕЯ
Ну то іди вже! І нехай щастить тобі.
А я прибуду незабаром в город твій,
Як задум сповню й досягну бажань своїх.
Егей відходить.
КОРИФЕЙ ХОРУ
(До Есея)
Хай додому син Маї тебе відведе —
760] Подорожніх супутник, здійсняться нехай
Сподівання твої, бо упевнились ми,
Що ти насправді
Благородна, Егею, людина.
МЕДЕЯ
О Зевсе, й Правдо Зевса, й світлий Гелію!
765] Тепер щасливо я здолаю, подруги,
Всіх ворогів — на шлях належний вийшла я.
Тепер я певна — жде достойна кара їх.
З'явився-бо в хвилину слушну муж оцей —
Жадана пристань для мойого задуму.
770] Свої до нього прив'яжу причали я,
Коли приїдем в місто ми Палладине.
Тепер свої вам розкажу я задуми,
І в цій розмові, знайте, не жартую я.
Одну з служниць я до Ясона виряджу
775] З проханням, щоб до мене він навідався.
Як прийде, то скажу йому я лагідно —
З усім я згодна, так повинно й бути все.
(А щодо зради й шлюбу з владарівною,
То добре учинив він і продумано),
780] Лиш попрошу, щоб діти зостались тут.
Та не для того в краї цім лишаю їх,
Щоб вороги над дітьми поглумилися,
А щоб владарську доньку з світу геть зігнать.
Пошлю дітей до неї з подарунками

785] (Мовляв, щоб з цього краю їх не вигнала).
Дам убрання розкішне й золотий вінок.
А тільки ці оздоби надягне вона —
Сама загине й кожен, хто торкнеться їх, —
Такою напою їх я отрутою.
790] Але про це вже досить. Серце боляче
Стискається на думку, що я маю ще [87]
Вчинить — звести зі світу діточок своїх, —
І вже ніхто не зможе врятувати їх.
Лиш дім Ясонів із корінням знищивши,
795] Покину край цей, найстрашнішим злочином —
Убивством любих діточок зневажений.
Не стерплю глуму ворогів я, подруги!
Дарма! Навіщо ж жити? Ні вітчизни вже,
Ні дому, де від лиха мала захист я.
800] Як тяжко помиляюсь я, покинувши
Дім батьків і намові того елліна
Піддавшись! Дасть бог, він за те заплатить ще!
Дітей мойого лона вже не бачити
Йому живими, і від новошлюбної
805] Дружини їх не ждати — від отруйних трав
Вона, погана, й смертю вмре поганою.
За боязку й покірливу ніхто мене
Вже не вважатиме, я вдачі іншої!
До ворогів — жорстока, з другом — лагідна.
810] Лише такими люди нас хвалитимуть.
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Якщо свій задум ти мені довірила,
То задля тебе ж і, людські шануючи
Закони, я пораджу — не роби цього.
МЕДЕЯ
Не можу я інакше, та й тобі мене,
815] Свого не знавши горя, не збагнуть ніяк.
ХОР
Своїх дітей ти, жінко, вбити зважишся?

МЕДЕЯ
Бо мужа тим у саме серце вражу я.
ХОР
І між жінок ти будеш найнещасніша.
МЕДЕЯ
Нехай і так! Даремно й говорить про це.
(До однієї з служниць).
820] Йди швидше та мерщій Ясона клич сюди.
Була у всім мені ти досі вірною.
Отож мовчи про задум мій, як жінка ж бо
Й добра своїй бажаєш ти володарці.
(Служниця відходить, і Медея йде до свого дому). [88]

СТАСИМ ТРЕТІЙ

ХОР
Строфа 1
Щасливе в віках Ерехтеєве плем'я,
825] Діти блаженних богів, що живить вас
Священна земля непочата розкішним
Плодом своїм — мудрістю славною,
й ви величаєтесь нею
830] У світлосяйнім промінні, де дев'ять
Муз Піерід непорочних явила на світ
Гармонія золотокоса.
Антистрофа 1
835] Водою з Кефісових хвиль кришталевих
Зрошує, кажуть, Кіпріда цю землю
І ніжним її вітерцем обвіває,
840] Вінки запашні із рожевого
Квіту вплітаючи в коси,
Пишно розпущені,
Й мудрісті друзів
Нам посилає — крилатих кохання богів —
845] У всьому соратників наших.
Строфа 2

Як, місто священних річок,
Край, що не раз давав
Вірний захист друзям,
Тебе, дітовбивцю, прийме,
850] Не гідну між чистих бути?
Подумай про весь цей жах,
Подумай, кого вбиваєш!
Навколішках всі ми тебе
Благаємо — не губи
855] Діток безневинних.
Антистрофа 2
Де візьме зухвальства твій дух,
Як посягне рука.
В серце власним дітям
Удар спрямувать жахливий,
860] І як їм увічі глянеш?
Чи, смерть несучи, й сльози
Не зрониш? О ні, не зможеш
Безжалісну руку втопить [89]
В крові діточок твоїх,
865] Що молять пощади.

ЕПІСОДІЙ ЧЕТВЕРТИЙ

ЯСОН

(виходить з палацу)

Ось я прийшов на заклик твій. Хоч ти
На мене й дивишся вороже, радий я
Дізнатись, чим ще можу догодить тобі.

МЕДЕЯ

Пробач мені, Ясоне, все, що досі я
870] Наговорила. Не суди й гарячності
Моєї — за кохання, що єднало нас.
Подумала я — й лаю вже саму себе;
Чого б, нещасна, сердилась я й гнівалась
На тих, хто в добрій допоміг пораді нам,

875] Чого б на владців краю цього дихала
Ворожістю й на мужа, що для нашого ж
Добра взяв владарівну, щоб діткам моїм
Братів державних дати? Чи не час мені
Свій гнів спинить? Чи ж не боги сприяють нам?
880] Нема діток і в мене. Чи забула я,
Що в чужині, вигнанні, і без друзів ми?
Це зваживши, збагнула — нерозсудлива,
Як піддалась безглуздо свому гніву я!
Тепер хвалю тебе я, був розважний ти,
885] Нам те родство надавши, я ж дурна-таки, —
Було б мені в тих задумах сприять тобі,
З тобою разом готувать весілля те.
Й радіть, що твоїй жінці слугуватиму.
Та що тут говорити — всі жінки такі.
890] Тобі ж не слід нас у лихім наслідувать
Й на глупство нам відповідать глупотою.
Та менше з тим, я визнаю — дурна тоді
Була я і нарешті схаменулася.
(Звертаючись у бік палацу).
Гей, дітки, вийдіть з дому, любі дітоньки,
895] Мерщій сюди, озвіться й привітайтеся
Із татком нашим і змініть на любощі
Колишню зваду так же, як і матінка.
Вже мир настав між нами, гнів минувся вже!
(Підходять діти із своїм доглядачем).
Рук доторкніться таткових!
(Діти простягають до тата свої рученятка).
(До себе). [90]
Ой лишенько!
900] Тож горе потайне з думок не йде ніяк…
Чи довго ще вам жити, дітки, й рученьки
Ці простягати? Ох, моя недоленько!
Готова я ридати, страху сповнена…
(Схаменувшись).

Тепер, коли ми з батьком помирилися,
905] Не можу сліз гірких на лицях стримати.
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
І в нас з очей пекучі сльози ринули.
Коли б тут лиха гіршого не сталося.
ЯСОН
Це добре, жінко, та не ганю й давнього.
Жона, звичайно, гнівна, якщо муж собі
910] На стороні десь горнеться до іншої.
Але змінила думку ти до кращого,
І хоч не зразу, а збагнула, що для нас
На користь — так і слід жоні розсудливій.
(Звертаючись до дітей).
То знайте ж, дітки, — тато не забув про вас.
915] А щиро дбав із поміччю богівською.
Колись, я певен, на землі корінфській ви,
З братами поруч, поміж перших будете.
То підростайте ж! За все інше дбатиме
Ваш батько й хто з-поміж богів зласкавиться.
920] Я хочу вас побачити змужнілими
І підступів ворожих переможцями.
(До Медеї).
Чого ж ти знову слізьми умиваєшся
Й, лице від мене одвернувши білеє,
Моєї мови так нерадо слухаєш?
МЕДЕЯ
(намагаючись себе опанувати)
925] Та ні, нічого… Про діток я думала.
ЯСОН
Спокійна будь! Про долю їх подбаю я.
МЕДЕЯ
Авжеж. Чи можу я тобі не вірити!
Але ж я квола жінка і до сліз тонка.
ЯСОН
Чого ж ти, бідна, так діток оплакуєш? [91]

МЕДЕЯ
930] Я ж їх родила. Як бажав ти щастя їм,
Мене взяв острах, чи воно ж так збудеться?
(Цілком заспокоївшись).
Отож про що я мала попросить тебе,
Одне ти знаєш, вислухай і друге ще.
Коли мене державці хочуть вислати
935] З країни, то й для мене, мабуть, краще це,
Щоб ні тобі не бути перешкодою,
Ні владарям, коли їм осоружна я, —
Піду з країни цеї я вигнанкою,
Лиш діти під твоїм зростали б доглядом, —
940] Проси Креонта, щоб не гнав з країни їх.
ЯСОН
Не знаю, чи послухає, та спробую.
МЕДЕЯ
Скажи й дружині, щоб благала батечка
Свого — не виганяти з цього краю їх.
ЯСОН
Гаразд, я певен, що її умовлю я.
МЕДЕЯ
945] Якщо жіноче серце в неї в грудях є,
В важкій цій справі я й допоможу тобі —
Через діток дарунки їй такі пошлю —
Одіння тонкоткане й золотий вінок —
Що в цілім світі не знайти коштовніших,
950] Це запевняю сміло.
(До своїх служниць).
Хай із вас котра
Вбрання те якнайшвидше принесе сюди.
(До Ясона).
Стократ вона щаслива, мужем маючи
Тебе, з усіх чоловіків найкращого,
Та ще й вбранням прикрашена, що Геліос,
955] Мій дід, своїм потомкам дарував колись.

(Служниця приносить коштовні шати, які Медея передає дітям).

Беріть же в руки це убрання, дітоньки,
І віднесіть щасливій владарівні тій, —
За ці дари догани не почуєте.

ЯСОН

Навіщо, нерозумна, це даруєш ти?
Чи владарям бракує шат у домі їх, [92]
Чи золота бракує? Збережи це все.
Якщо я в жінки варт чого, то певна будь —
Моє вартніше слово, ніж скарби оці.

МЕДЕЯ

Ні, кажуть, подарунки і богам лестять,
Від тисяч слів дорожче людям золото.
їй доля служить, їй сприяє й бог тепер,
Владарці юній, вигнання ж дітей — життям,
Не золотом готова відвернути я.
(До дітей).
Ідіть же, дітки, у розкішний дім оцей, —
Нову дружину батькову й володарку
Мою благайте, щоб не виганяли вас;
Віддайте їй убрання й постарайтеся
У власні руки, їй самій, віддать його,
Ідіть же швидше і приносьте матері
Вість добру, що її бажання здійснене.

СТАСИМ ЧЕТВЕРТИЙ

ХОР

Строфа 1

Нема вже надій на рятунок вам, діти!
Ні, нема! Чекає вас смерть неминуча.
Прийме в дар пов'язку злотисту царівна,
Прийме згубу свою, сердешна,
І на коси русяві
Покладе оздобу смертну

Власними руками.
Антистрофа 1
Спокусить її пишноткане одіння,
І вінець оздобить її злотосяйний,
985] Та в підземній тьмі не до шат їй весільних!
Смертній долі вона, сердешна,
Упаде в тенета,
І жахливої недолі
їй не врятуватись.
Строфа 2
990] А ти, новоженче злощасний,
Бідний зятю царський!
Чи не бачиш, як сам
Ти готуєш загибель своїм діточкам [93]
І смерть нареченій своїй?
995] Де ж, безталанний, де дні щасливі!
Антистрофа 2
Твоє я оплакую горе,
Бідна матінко ти,
Що із світу сама
Завзялася бездольних звести діточок
1000] Тому, що зрадливий твій муж
Іншу привів на постелю шлюбну.

ЕПІСОДІЙ П'ЯТИЙ

ВИХОВАТЕЛЬ
Не йти в заслання, господине, діточкам:
Охоче владарівна молода твої
Взяла дарунки, — з дітьми вже замирення!
Ой-ой!
1005] Чого ж ти не радієш, а стривожилась?
Чому, лице від мене одвертаючи,
Моєї мови так нерадо слухаєш?
МЕДЕЯ
Ой горе!

ВИХОВАТЕЛЬ

До новини моєї не пасує це.

МЕДЕЯ

Ой горе, горе!

ВИХОВАТЕЛЬ

Може, несвідомо я

1010] Біду звістив, про добре сповіщаючи?

МЕДЕЯ

Звістив, що мав звістити, — не корю тебе.

ВИХОВАТЕЛЬ

Чого ж ти очі опустила й плачеш так?

МЕДЕЯ

Бо й є чого, дідуню: це боги мені

Вчинили так, а з ними й нерозумна я.

ВИХОВАТЕЛЬ

1015] Спокійна будь! Ще до діток повернешся. [94]

МЕДЕЯ

Раніш, нещасна, іншим дам вернутися.

ВИХОВАТЕЛЬ

Хіба ж одна ти з дітьми розлучаєшся?

Слід терпеливо людям лихо зносити.

МЕДЕЯ

Так і зроблю я. Йди ж додому й діточкам

1020] Все приготуй, що про. всяк день потрібно їм.

Вихователь виходить.

Ох діти, діти! Є для вас і край, і дім,

Де доведеться повсякденно жити вам

Без матінки своєї безталанної!

А я піду на чужину, вигнанниця, —

1025] Вже вас мені щасливими не бачити,

Дружини, і весілля, й ложа шлюбного

Не прибирать і не світити факелів…

Ой гірко я за гордощі караюся!

Даремно-бо я, дітки, годувала вас,

1030] Даремно вас у муках породила я

І знемагала тяжко, вас плекаючи.
А як від вас, нещасна, сподівалась я,
Що ви мене й у старості доглянете,
А вмру — як слід мене ви поховаєте
На заздрість людям. А тепер — пропали ті
Солодкі сподівання! В тузі й смуткові
Без вас тепер я віку доживатиму,
Вже вам своєї матінки не бачити
Повік, у інше-бо життя ввійдете ви.
(Замислюється. До дітей, що усміхаються).
Ой, ой! Чого на мене так ви дивитесь?
То ви ж востаннє, дітки, усміхаєтесь!
(До хору жінок).
Ах, що робити! Як в ці очі яснії
Я, сестри, гляну — серце розривається.
Ні, я не зможу! Хай всі гинуть задуми, —
Я заберу з собою діточок своїх!
Невже, щоб горем засмутити батька їх,
Самій собі я вдвоє більших мук завдам?
Нізащо! Хай же всі загинуть задуми!
(По тяжкому роздумі).
Та що це я? Стать людям посміховищем,
Своїх лишивши ворогів безкарними?
Ні, зважуся. Яка ж я боягузлива,
Що полохливим піддаюсь думкам оцим!
Ідіть додому, дітки. [95]
Діти виходять.
А як совісно
Кому моєї жертви бути свідками —
Теж може йти. Моя ж не затремтить рука.
(По замисленні, з глубоким зворушенням).
О-е!
О ні, ніколи! Серце, не роби цього.
Дай жити їм, нещасна! Пожалій дітей!
Ти в них живих утіху завжди матимеш.

(Ніжно дивиться в бік, куди пішли діти.
З раптовим поривом мстивості).
Ні, ні, — в ім'я всіх месників Аїдових!
Того повік не буде, щоб дітей своїх
Злим ворогам на поглум я покинула.
Вони повинні вмерти — мусить бути так,
І я, що їх родила, їх сама уб'ю.
Це — неминуче, й вороття немає тут.
Вінець вже в неї на чолі, і в шатах тих,
Я знаю, владарівна юна гине вже.
От я на путь ступаю найстраждennішу,
А їх — в ще більш стражденну посилаю путь.
Я з дітьми попрощаюсь.
Дітей виводять з дому.
Дайте, дітоньки,
Хоч ручки вам поцілувати матінці.
(Обнімаючи й цілуючи дітей).
Голівоньки кохані, любі рученьки,
Обличчя безневинні, милі постаті!
Хоч там щасливі будьте — щастя тут зазнать
Не дав вам батько... О солодкий цвіте лиць,
Обійми ніжні й уст дитячих дихання!
(По короткій паузі).
Ідіть же, йдіть! Не можу більш дивитися
На вас, тяжкою мукою подолана.
Все лихо бачу, на яке я зважилась,
Та гнів сильніший від усіх бажань моїх, —
Він горя людям завдає найгіршого.
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Вже не раз у прядінні найтонших думок
Я в мисленну глибінь поринала
Й намагалась трудніших торкнутись питань,
Аніж нам те годилось би, кволим жінкам.
Хоч і нас не цурається муза й не раз
Уділяє глибокої мудрості й нам,

Та далеко не всім. Серед тисяч жінок
Пощастить тобі ледве натрапить одну, [96]
Що була б не чужа вона музам.
1090] Але от що скажу я вам: хто із людей
У подружжі не жив і не має діток,
Набагато він є щасливіший од тих,
Що батьками стають. Бо бездітним ніяк
Не збагнути без досвіду — радості більш
1095] Чи скорботи батьки зазнають од дітей, —
Невідомість оця
Багатьох від страждань увільняє.
А де дома ці пагінці ніжні дітей
Проростають, там — бачу, як вік свій увесь
1100] у турботах виснажливих скніють батьки,
Щоб насамперед виховать діток своїх
Та достатків надбати для їх прожиття.
А чи хоч задля добрих мордуються так
Чи для злих діточок —
то лишається їм не відоме.
1105] Про одне іще лихо згадаю тепер —
Найстрашніше, найгірше для смертних усіх:
Хоч би й скільки достатків надбали батьки,
Хоч би й тілом квітучих і дужих дітей
Дочекались, але, як зустрінеться їм
1110] Бог ворожий, то смерть несподівана враз
Поведе до Аїда тих бідних дітей.
І навіщо боги нам до інших страждань
Ще найтяжче це горе — невпинну печаль,
Біль утрати дітей
1115] посилають нам, людям нужденним?

ЕПІСОДІЙ ШОСТИЙ

МЕДЕЯ

Давно вже тут і з нетерпінням, подруги,
Вістей я дожидаю, чим скінчилось там.

(Показуючи на посланця, що наближається).
Нарешті бачу одного з Ясонових
Гінців, ось він біжить сюди, задихавшись,
З якоюсь, видно, звісткою недоброю.
ВІСНИК
О злочинів нечуваних причиннице,
Тікай, тікай, Медеє, кораблем морським
Чи возом сухопутним — утікай мерщій!
МЕДЕЯ
Чого б це мала звідси утікати я? [97]
вісник
Дочка державця і Креонт, отець її,
З твого дання отруйного загинули.
МЕДЕЯ
За цю щасливу звістку я добродієм
Тебе довіку й кращим другом зватиму.
ВІСНИК
Що ти говориш? Чи не збожеволіла
Ти, жінко? Владареве згасло вогнище,
А ти зраділа, замість ужахнутися!
МЕДЕЯ
Могла б тобі багато я у відповідь
Сказать. Але не гарячися, друже мій.
Розказуй, як загинули. Радітиму
Я вдвоє більш, якщо їх смерть страшна була.
ВІСНИК
Коли прийшли із батьком двійко діточок
Твоїх у дім до владарівни нашої,
Ми, слуги, що смутила й нас біда твоя,
Зраділи, — чутка облетіла дім увесь,
Що в тебе з мужем звада вже скінчилася.
Хто дітям ручки ніжні, хто голівку їм
Русяву вже цілує; я ж на радощах
Із дітьми до покою йду жіночого.
А господиня, що її шануємо

1145] Замість тебе, спочатку не побачивши
Діток твоїх, Ясонові всміхнулася.
А вгледівши — і очі затулила враз
І навіть личко одвернула білеє,
Дітей приходом вражена. Твій муж тоді
1150] Гнів жінки молодої гамувати став,
Так мовлячи: "Не слід на друзів сердитись!
Спини свій гнів і поверни лице до них, —
Хто друг мені, той буде і для тебе ним.
Прийми дарунки й задля мене дітям цим
1155] Проси у батька дозволу лишатись тут".
Вона ж, вбрання побачивши, не втерпіла
Й все мужу обіцяла. Та не встиг іще
Далеко з дітьми одійти од дому він,
Як у барвисті шати одяглась вона,
1160] Й, вінець поклавши золотий на кучері,
Перед ясним люстерком прикрашала їх
Та на свою в нім красоту всміхалася.
Пройшлася потім по покоях, ніжками
Ступаючи зграбненько сніжно-білими, [98]
1165] Дарунками милуючись і раз у раз
Себе навшпиньках ззаду оглядаючи.
Та раптом щось жахливе з нею сталося!
Вона пополотніла, затрусилася,
Назад вся поточилась і, хитаючись,
1170] Гаразд, що не на землю — в крісло падає.
Одна стара служниця, в тім угледівши
Гнів Пана чи якогось бога іншого,
Заголосила… Раптом владарівни з уст
Побігла піна біла, зупинилися
1175] Очей зіниці, в лицях — ні кровиночки.
І розляглись ридання й зойки розпачу
Навколо неї… Тої ж миті кинулись
Служниці — та до батька в дім, до мужа та —
Звістити про нещастя, й залунала вся

Господа від гучного крику й тупоту.
До краю вже пробіг би свою просторінь
Бігун швидкий на гонах, поки бідна з сну
Жахливого прокинулась і, очі враз
Розплющивши, несамовито зойкнула,
Стражданнями уражена подвійними:
На голові з віночка щирозлотного
Пашів огонь жадливий дивним струменем,
А шати пишноткані, дар діток твоїх,
Нещасній в тіло ніжнеє вгризалися.
З свого схопившись крісла, вся у полум'ї,
Біжить вона, волоссям потрясаючи,
Щоб скинути вінок той; та уп'явся він
У скроні цупко, й чим вона завзятіше
Струсне чолом, тим більш він пломенішає.
Нарешті впала в муках, так спотворена,
Що навіть батько б рідний не впізнав її.
На ній не знать було вже ні очей ясних,
Ні лиць прекрасних; тільки з тім'я краплями
Стікала кров, у полум'ї скипаючи,
Й, лихої трути щелепами гризене,
З костей спадало тіло, мов смола з сосни
Горящої. І з жахом утікали всі
Від мертвої. Гірка ж була наука нам!
Нещасний батько, про біду не знаючи,
Ввійшов у дім — і вже припав до вмерлої.
Обняв з риданням, цілував холодний труп
І ледь стогнав: "Моя бездольна донечко!
Хто із богів тебе безславно з світу звів,
Мене ж, старого, край могили власної
Осиротив? Бодай би й я з тобою вмер!"
Коли, слізьми і стогоном утомлений,
Своє старече тіло підвести хотів,
У пишні шати вплутавсь, наче плющ виткий
В гілля лаврове. То страшна борня була! [99]

1215] Що хоче підвестися на коліна він —
Вона не відпускає, а сильніш сіпне —
Старече тіло шматтям відривається!
Знесилився нарешті й бездиханний впав
На землю, — був за лихо не сильніший він.
1220] І от лежать померлі — донька й батечко
Старенький поруч, — доля гідна сліз гірких!
Про тебе ж говорити не доводиться —
Сама ти знаєш, як біди позбутися.
Життя — лиш тінь, не вперше переконуюсь.
1225] І не боюсь сказати: хто за мудрого
Себе вважав, що все проймає розумом,
Дурниці припустився він найбільшої,
Ніхто з людей не знає щастя справжнього.
Бува, одним за одних нам багатшими
1230] Щастить зробитись, та не щасливішими.
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Ох і багато ж нині бід заслужених
Бог зловорожий завдає Ясонові!
Та над твоєю долею ми плачемо,
Креонта доню бідна, що в Аїда глиб
1235] Тебе кохання завело Ясонове.
МЕДЕЯ
Так, справа це вже вирішена, подруги, —
Діток повинна якнайшвидше вбити я
Й тікать відціль, щоб ворогам, загаявшись,
На смерть жорстоку не віддать дітей своїх.
1240] їм смерті не минути. А як так, то я,
Що їх вродила, і життя позбавлю їх.
Озбройся ж, серце! Годі, не вагаймося
Вчинить страшний та неминучий злочин цей!
Бери ж, руко злощасна, меч, бери його.
1245] Йди в бій, в житті цілому найболючіший!
І не тремти, не згадуй, як ти любиш тих,
Кого ти породила. І забудь за цей

Короткий день, що рідна ти їм матінка.
А потім — плач! Бо хоч уб'єш, любити їх
1250] Не перестанеш, жінко найнещасніша!

СТАСИМ П'ЯТИЙ

ХОР

Строфа 1

О Земле-мати й всевидючеє
Проміння Сонця! Гляньте, подивіться
На цю бездольну, поки не зняла [100]
Рук самогубних на дітей своїх!
1255] Твої ж це, Сонце, злотні парості, —
Не дай, щоб пролилась божиста кров
З-під смертної руки.
Спини ж її, о сяйво богосвітле,
Жени страшну з цих меж Ерінню,
1260] Що духом помсти їх наповнює.

Антистрофа 1

Дарма ти за дітей зазнала мук,
Дарма кохану поросль породила,
Ворота негостинні темних скель
Блуденних цілою проскочивши.
1265] Нещасна, що за шал обняв тебе,
Що за одним убивством друге вслід
Так легко в тебе йде?
О, страшно рідною сквернитись кров'ю, —
Тяжкою карою вернуть її
1270] Боги на вбивцю й на весь рід його!

ДІТИ

(зсередини дому чути їх розпачливий крик)

Строфа 2

ХОР

Крик чуєте ви? Дитячий то крик!
О горе страшне! О нещасна жона!

ПЕРШЕ ДИТЯ

(зсередини дому)
Ой, що робить? Рук нені як умкнути нам?
ДРУГЕ ДИТЯ
(звідти ж)
Не знаю, любий братику, — пропали ми!
ХОР
1275] Заходьмо мерщій! Від згуби ходім
Дітей рятувать.
ДІТИ
(зсередини дому)
Рятуйте, ой рятуйте нас, в ім'я богів!
Ось-ось і меч нещадний упаде на нас!
ХОР
Нещасна! З заліза чи з каменю ти,
1280] Що власного лона ніжний цвіт
Своєю ти убиваєш рукою? [101]
Антистрофа 2
ХОР
Була лиш одна між давніх жінок,
Що руку зняла на своїх діток, —
Іно безумна, що блукати в безвісті
1285] Дружини Зевса мстивий гнів послав її.
Безбожно в глибінь солону дітей
Послала вона
Й сама, сердешна, з кручі в море кинувшись,
Із діточками обома загинула.
1290] Чи є що на світі страшніше за це?
О скільки несеш ти людям мук,
Журбою сповнене ложе кохання!
Швидко входить Ясон.

ЕКСОД
ЯСОН
Давно, жінки, тут стоїте при вході ви?
Чи дома ще Медея, що жахливий тут

1295] Вчинила злочин, чи умкнути встигла вже?
їй лиш під землю треба заховатися
Чи високо на крилах в небо злинути,
Щоб помсти дому владарів уникнути.
Чи, вкоротивши віку можновладцеві,
1300] Вона втекти безкарно сподівається?
Та не за неї, за дітей журюся я.
Бо їй за вбивство відплатити є кому,
Я ж любим дітям врятувать життя прийшов,
Щоб не вчинив їм лиха рід покривджений
1305] у помсті за ганебний злочин матері.
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Нещасний! Горя ще свого не знаєш ти,
Ясоне, а то ти не говорив би так.
ЯСОН
А що? Й мене самого хоче вбить вона?
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Дітей твоїх убила рідна мати їх.
ЯСОН
(тяжко вражений)
1310] Що ти сказала, жінко? Не губи мене! [102]
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
(із співчуттям)
Запам'ятай: діток твоїх нема уже.
ЯСОН
(як непритомний)
Де сталось це — у домі чи при вас тут?
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Ввійди у двері — й неживих побачиш їх.
ЯСОН
Мерщій же, слуги, відсувайте засуви,
1315] Відкрийте двері, хай прийму подвійних мук —
Побачу вбитих і скараю вбійницю!
Намагається виламати двері, але вони раптом відчиняються,
і з'являється Медея на колісниці з запряженими

в неї крилатими зміями та з тілами убитих дітей.
МЕДЕЯ
Чого ламаєш двері та виважуєш?
Хтів мертвих бачить і мене, що вбила їх?
Даремний труд! А щось до мене маєш ти —
Кажи, лише руками не торкайсь мене, —
То ж Гелій, батьків батько, дарував мені
Цю колісницю — захист од ворожих рук.
ЯСОН
О нелюде! Всьому людському родові
Й богам безсмертним жінко найогидніша!
Меч на дітей своїх піднять наважилась,
А з ними ріжеш і мене, бездітного.
Й після цього безсовісного злочину
На сонце й землю смієш ти дивитися?
Бодай, же ти пропала! Нині бачу я,
Чого не бачив, як з країни дикої
В дім еллінський тебе, страшну потвору, віз,
Що рідний край і свого батька зрадила, —
Це їх проклін боги на мене кинули.
Щоб на "Арго", наш корабель оздоблений,
Потрапить, брата вбила ти при вогнищі.
Це був почин. Зі мною одружившися
І діток породивши, ти ж і вбила їх
В ненатлій люті невситимих ревнощів.
З жінок елладських ні одна б не зважилась
На це, а я ж над них усіх тебе волів
За жінку взять — на лихо й на біду собі.
Бо ти не жінка, а страшна левиця ти,
Над Скіллу-бо Тірренську ти жорстокіша.
Та що тобі докори? Хай їх тисячі — [103]
Твоєї ними не пройнять зухвалості.
То пропади ж, мерзенна дітозгубнице!
Мені ж недолю проклинать лишилося,
Не знавши ні в новім подружжі радощів,

Ні щастя обнімати діточок своїх,
1350] Що викохав, а ти життя позбавила.
МЕДЕЯ
Могла б тобі багато я сказать на це,
Та батько Зевс те знає, що для тебе я
Зробила й що зазнала я у відповідь.
Ні, мого ложа більше не ганьбить тобі,
1355] Не жити в щасті, з мене насміхаючись.
Ні владарівна, ні Креонт, що дав її
За тебе, все ж безкарно не прогнав мене.
Отож як хочеш — зви мене левицею
Чи Скіллою з глибочини Тірренської —
1360] Тебе я цим у саме серце вразила.
ЯСОН
Й саму себе, — ми ж лихо спільне терпимо.
МЕДЕЯ
Тим легше, з мене хоч не глузуватимеш!
ЯСОН
Жахлива ж, дітки, трапилась вам матінка!
МЕДЕЯ
Ні, батьків шал занапастив вас, дітоньки!
ЯСОН
1365] Ти не моя ж рука зігнала з світу їх.
МЕДЕЯ
Лише твоя зухвалість і злочинний шлюб.
ЯСОН
То з ревнощів ти вбила і дітей своїх?
МЕДЕЯ
А ти гадав — для жінки це мала біда?
ЯСОН
Для мудрої, а задля тебе — все лихе!
МЕДЕЯ
1370] Але ж нема їх — і тебе це гризтиме.
ЯСОН
Ні, є вони, на тебе люті месники. [104]

МЕДЕЯ
Богам відомо, хто причинець бід усіх.
ЯСОН
Відомо й те, що в серці в тебе гидь одна.
МЕДЕЯ
Гидуй собі, — набридло навіть слухати.
ЯСОН
1375] Й мені тебе, — то легше й розійтися нам.
МЕДЕЯ
Хіба? Ну що ж! Цього бажала й я давно.
ЯСОН
Лиш мертвих поховати і оплакать дай.
МЕДЕЯ
Ні, їх руками поховаю власними
В гаю божистім Гери на святій горі,
1380] Щоб вороги зухвалі не сквернили їм
Могилок. Потім на землі Сісіфовій
Навік врочисте свято установимо,
Щоб одкупить безвинну кров їх жертвами.
Сама ж піду в країну Ерехтеєву,
1385] Й в Егея, сина Пандіопа, житиму.
Ти ж — жив ганебно й смертю вмреш ганебною,
Уламками убитий корабля свого, —
То буде шлюбу нашого гіркий кінець.
ЯСОН
За кров дітей нехай тебе скарають
1390] Еріннія і Правда.
МЕДЕЯ
Хто з богів, ошуканцю, почує тебе,
Хто послухає клятвопорушника злого?
ЯСОН
Горе, горе тобі, дітозгубнице клята!
МЕДЕЯ
Йди вже краще додому — дружину ховать.
ЯСОН

1395] Йду, та двійко дітей загубив я навіки!
МЕДЕЯ
Та не плач-бо так ревно, — покинь ще на старість. [105]
ЯСОН
Любі дітки мої!
МЕДЕЯ
Не твої, а мої!
ЯСОН
Нащо вбила ти їх?
МЕДЕЯ
А на муку тобі.
ЯСОН
Леле, леле! О як любих уст я дитячих
1400] Ще хоч раз, безталанний, хотів би торкнутись!
МЕДЕЯ
Ти їх кличеш тепер, приголубити рад,
А тоді ж одштовхнув їх?
ЯСОН
Заради богів,
Дай обнять лише ніжні тіла їх дитячі!
МЕДЕЯ
Ні, ніколи. І марні благання твої!
ЯСОН
1405] Чуєш, Зевсе, як гонить мене ця потвора?
Скільки ж маємо ще ми терпіти від неї,
Дітовбивці мерзенної з серцем левиці?
Скільки вистачить сил, буду плакати я
І в риданнях свою проклинати недолю,
1410] Буду я в свідки богів закликати безсмертних,
Як не тільки ти вбила дітей, але й мертвих
Не даєш доторкнутись мені й поховати.
Ох, і краще було б не родить мені їх,
Аніж бачити вбитих тобою.
ХОР
1415] Ми багато в чім Зевсовій волі підвладні.

Несподівано шлють нам богове багато,
Та не все те дають, що хотілось би нам,
А чого й не гадали, боги посилають.
Так і з тим, що ми бачили нині.

ПРИМІТКИ

Арго (тобто "швидка") — збудований під керівництвом Афіни грецький корабель, що плив за допомогою п'ятдесяти веслярів та вітрил. Ясон, що був сином володаря Іолка Есона, вирушив на цьому кораблі разом з найхо-робрішими грецькими героями в Колхіду по золоте руно. Послав Ясона туди, щоб позбутись його, батьків брат Пелій, що захопив владу в Іолку. Дочка колхідського владаря Еета чаклунка Медея, покохавши Ясона, допомогла аргонавтам добути золоте руно й поїхала, вже як дружина їхнього ватажка, до Іолка. Тут, піддуривши дочок Пелія (Пеліад), вона хитрим підступом убила Пелія: веліла порізати його на шматки і зварити, начебто для того, щоб повернути йому молодість. Ясон з дружиною та двома малолітніми синами змушені були втекти доКорінфа, де й відбувається дія трагедії.
2. Між... скель блуденних... — Маються на увазі Сімплегади, два скелясті острівці біля Боспору фракійського при вході в Понт (Чорне море); за переказом, вони зіштовхувались, коли між ними пропливало судно, й розтрощували його. Після того, як аргонавтам пощастило пропливти між Сімплегадами (пустивши спочатку голуба), вони стали непорушними.
3. Пеліон — див. прим, до "Алкести", рр. 609–611.
65. В честь бороди твоєї... — Обняти коліна, торкнутись рукою підборіддя були у греків жести, що ними супроводжували прохання.
67...близь джерела Пейренського... — Пейрена (Пірена) — джерело в Корінфі, біля якого, за однією з версій міфа, корінфський герой Беллерофонт зловив крилатого коня Пегаса.
167...брата убивши. — Тікаючи з Ясоном із Колхіди, Медея розкидала по дорозі порубане на шматки тіло свого брата Апсірта; Еет, збираючи синове тіло, не зумів наздогнати втікачів.
168. Феміда — дочка Урана (Неба) і Геї (Землі), богиня права і законного порядку; була першою дружиною Зевса, з ним вона стежила, щоб не кривдили беззахисних людей, а також карала порушників присяги.

232…мужа… купуємо… — Мається на увазі придане: ним батьки (саме вони вирішували, за кого дочка мас вийти заміж) мовби "купували" їй нареченого.
299…трутнем… уславишся… — Евріпід, як і Анаксагор, якого скарали вигнанням за вільнодумність, відчув недоброзичливість своїх сучасників.
396. Геката — богиня чаклунства. її ототожнювали згодом з богинею місяця Селеною, з Артемідою, тому вважалася також опікункою дітей, сім'ї та породіль; Медея шапус її насамперед як богиню чародійства та отруєння.
[436]
406. Сісіфа кодлу… __ тобто корінфянам: Сісіф, за легендою, був засновником Корінфа; одружившись із Креусою, Ясон, отже, споріднюється з нащадками Сісіфа __ "найхитрішого із смертних" ("Ілліада", VI, 153): за спробу обдурити богів покараний у підземному світі, де котить під гору важкий камінь, що кожного разу скочується вниз ("сісіфова праця").
426. Співців провідник — в оригіналі "Мусагет", тобто "той, що веде муз" — один із епітетів Аполлона.
476. Тебе я врятувала… — Медея дала Ясону чарівну мазь, яка захистила його від вогнедишних биків; ними він мав зорати поле й засіяти його зубами
дракона.
530. Ерот — син Ареса й Афродіти, бог любові, зображувався у вигляді крилатого хлопчика з луком і стрілами; у кого він поцілив, тим оволодівала невигойна любовна жага.
596-597…зрівнявши з… Братами… — В Афінах повноправними вважалися лише ті, які народилися від громадян; Медея ж була чужинкою — "варваркою".
613…поиїлю ознаки друзям— Мова йде про розламані надвоє таблички — знаки "гостинності": у тих, хто. був пов'язаний цим союзом, зберігались по одній половинці разламаної таблички: збіг по лінії зламу засвідчував перебування у зв'язках гостинності, що тривали поколіннями.
630. Кіпріда — один із епітетів богині кохання Афродіти, від назви острова Кіпр, де був найвідоміший осередок її культу.

662…радуйся, Медес! — див. прим, до "Алкести", р. 528. 665. Пандіон — батько Егея, син Кекропа, що вважався засновником Афін. 668. Пуп землі. — Йдеться про храм Аполлона в Дельфах, де замість вівтаря був конічної форми камінь — "пуп землі": за переказом, саме в цьому місці, прилетівши зі сходу й заходу, зустрілись пущені Зевсом два орли.
679. Щоб я кінців у міха не розв'язував… — тобто, щоб утримувався від вина й любові; Пітфей, хоч і зрозумів пророцтво Аполлонового оракула, все ж пригостив Егея вином і дозволив йому провести ніч із своєю дочкою Етрою. Від цього зв'язку народився Тесей.
759. Син Маі — * Гермес, що опікувався мандрівниками. 764. Правда Зевса — Діке (Діка), дочка Зевса й Феміди; уособлювала справедливість.
771. Місто Палладине — Афіни; Паллада — один із епітетів Афіни, богині мудрості.
824. Ерехтеп — міфічний володар Афін; Ерехтеєве плем'я (Ерехтіди) — афіняни.
831. Піеріди — Музи, від Піерії (у Македонії, на північ від Олімпу), де, за переказом, вони народились від Зевса і Мнемосіни, богині пам'яті. За іншою версією міфа, якої тримається тут Евріпід, матір'ю Муз була Гармонія, дочка Ареса й Афродіти. Евріпід переносить також місце народження Муз: з Піерії — у славні розквітом мистецтв Афіни.
835. Кефіс — ріка в Аттіці.
853-854. Навколішках… благаємо… — В оригіналі: "твоїми колінами" (див. прим, до р. 65).
1021. Є для вас і край, і дім… — Медея натякає на Аїд, вічну домівку для мертвих.
1027…не світити факелів… — Мати нареченого зустрічала весільний похід із запаленим факелом.
Ш79…гнів сильніший від… бажань… — В оригіналі протиставляється Шуто" — дух, сукупність емоцій (ірраціональне начало) думкам (розумне начало). Див. передмову.
1172. Пан — син ГермеСа і німфи Дріопи, божество лісів і пасовиськ, опікун пастухів та отар; уявлявся напівлюдиною-напівцапом; міг наслати раптовий страх.
1181…пробіг би просторінь… — В оригіналі йдеться про шість плетрів, що складають відстань, рівну одному стадію (близько 185 м.).

1255. Твої ж це, Грнце, злотні парості… — Батько Медеї Еет був онуком бога сонця Геліоса.
1259. Ерінії — боіині помсти (див. прим, до "Іфігенії в Таврід", р. 285); тут хор називає Ерінією Медею, яка мстить Ясонові.
[437]
1284. Іно — дочка Кадма і Гармонії, дружина орхоменського владаря Атаманта; за переказом, взяла на виховання Діоніса, сина Зевса і своєї сестри Семели. Ревнива Гера наслала на Атаманта божевілля, і той вбив одного із своїх синів. Рятуючи другого, Іно кинулася з ним у море; там вони й стали божествами — Левкотеєю і Палемоном. Евріпід іде за іншою версією міфа: дітей, збожеволівши, вбиває сама Іно.
1343. Скіпла — морська потвора, у якої дванадцять ніг і стільки ж собачих голів; за переказом, жила на побережжі Сіцілії в одній із печер біля протоки, що веде у Тірренське море, звідки й епітет Скілли — Тірренська (р. 1359).
1385…в Егея житиму. — За однією із версій міфа, Медея стала дружиною афінського володаря Егея.